

Bakgrunden till KFML:s bildande – några personliga anteckningar

Bo Gustafsson

Inledning

Bo Gustafsson, författaren till nedanstående artikel, var en av den svenska maoismens pionjärer och ledande företrädare. Han deltog i grundandet av Kommunistiska Förbundet Marxist-Leninisterna (KFML) 1967 och tillhörde dess ledning även efter namnbytet till SKP, fram till dess att han 1977 uteslöts efter att ha vägrat underteckna en slags lojalitetsförklaring. En kort tid därefter gick han med i socialdemokratiet.

Artikeln nedan ger en initierad och personligt färgad bild av framväxten av maoismen i Clarté och i det gamla svenska kommunistpartiet, främst utifrån Uppsalas horisont.

För de som vill veta mer om KFML/SKP:s utveckling följer här en lista med texter som behandlar olika aspekter av det hela:

[Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78](#). Antologi om ”68-vänstern” (ett kapitel behandlar KFML/SKP).

[Om Kfml](#). (Ur tidskriften Zenit)

[Lärdomar av KFML/SKP:s sönderfall](#) Intervju med Per-Åke Lindblom om utvecklingen i SKP 1976-80

[SKP 1980-84, ett parti i kris](#).

KFML var väsentligen en produkt av en utveckling som skedde bland socialistiska intellektuella, först och främst inom Clarté. När jag kom till Clarté i Uppsala så var det en organisation i själåtåget. Det hade skett en splittring efter Pragkuppen 1948, då den s k Fria Gruppen med bl a Ulf Himmelstrand hade bildats. De som så småningom blev kvar var mer eller mindre klart anknutna till SKP. Jag tog de första kontakterna med clartéisterna i Uppsala på våren 1953 och det fanns då i stort sett bara tre personer, Sune Johansson och hans sambo Ragnhild Jändel – dotter till Ragnar Jändel – som båda var litteraturhistoriker och fysikern Sigward Nilsson, då en renhjärtad stalinist, nu lektor i fysik i Stockholm. Det var faktiskt ganska svårt att bli medlem eftersom det just då inte förekom någon verksamhet. Nilsson var kassör men en hårt arbetande vetenskapsidkare, som efter vad jag kommer ihåg bl a studerade hos den berömda fysikern Blacket i England.

Så fort jag blivit medlem valdes jag till kongressombud till Clartékongressen 1953, som för mig var en ganska egenartad tillställning. Det förekom då en intensiv fraktionskamp mellan ”Takman-gänget” och ”Frank-ligan” med socialläkaren John Takman respektive juristen Hans-Göran Frank i spetsen. Jag lyckades aldrig förstå vad kampen handlade om bortsett från att Takman betraktade Frank som spion och provokatör. Förmodligen hade jag instruerats att stödja Takmans ståndpunkter. Men jag kände mig som en åskådare på en ping-pong-match. När jag kom hem till Uppsala och skulle redogöra för kongressen snästes jag av ganska bryskt

av Sune Johansson – som suttit som kongressordförande – med att jag inte fattat ett dyft av vad det handlade om.

Marxismens högborg

Både Sune Johansson – som blev rektor i Strömsund i Jämtland, innan han kom till Blombacka-läroverket i Södertälje och så småningom kom med i SACO:s styrelse och blev rådgivare i undervisningsfrågor åt regeringar i Mellersta Östern – och Sigward Nilsson (numera socialdemokrat) försvann från Uppsala något år senare och efter vad jag minns var jag nog den ende clartéisten kvar i Uppsala, innan det skedde en större tillströmning hösten 1955. Då sökte Jan Stenkvist – fortfarande litteraturhistoriker i Uppsala –, Kristina Bohman och två flickor från Örnsköldsvik, Ingrid Dahl och Gun Molin, inträde i Uppsala-Clarté. De kom samtliga från kommunistiska hem och blev aktiva i Clarté. En annan ny medlem var Per-Anders Hörling, som spelade en mycket viktig roll i Uppsala Clartés och KFML:s tidigare historia. Hörling, som nu är lektor i Sollefteå, var utomordentligt starkt teoretiskt intresserad och hade dessutom ett utpräglat ordningssinne och en lika stor organisationsförmåga och det var egenskaper som sällan förekom samtidigt.

Vi ordnade en hel del mötesverksamhet. Men framför allt organiserade vi studier i marxism och leninism till den grad att det spreds rykten om att Uppsala-clartéisterna tillbringade sin tillvaro läsande klassiker vid levande ljus i Uppsalas källare. (Det hörde ihop med att mötena ofta var förlagda till Västgöta nations källare och när vi hade inbjudna talare – bl a Ture Nerman vid ett tillfälle – var vi tvingade att tända stearinljus på grund av den sparsamma belysningen.) Jag tror det var framför allt studiet av Engels' ”Anti-Dühring” och till någon del också Lenins ”Materialism och empiriokriticism” som blev betydelsefullt.

Själv ägnade jag Lenins filosofiska huvudarbete ett halvt års intensiva studier och skrev sedan en kritik av det, i vilken jag försökte visa att Lenins tes, att medvetandet – som är en produkt av den materiella hjärnan – inte självt är materiellt, vilade på en sammanblandning av marxismens gnosiologi och dess ontologi.

Vi blev i alla fall fullfjädrade i marxismens filosofiska och teoretiska grunder och vi var angelägna att sprida kunskaperna till alla nya som kom. Så småningom utarbetades en särskild studiecirkel i marxism, som efter vad jag kan erinra mig togs över även av andra clartésektioner i landet. Uppsala Clarté betraktades som en slags marxismens högborg och jag tror den också var det.

Socialdemokratiskt hem

Själv betraktade jag mig som ortodox marxist. Jag kom från ett socialdemokratiskt hem, där studier stod högt i kurs. Min far hade i sin ungdom varit ”ung-hink” och umgåtts med Ragnar Casparsson och Gunnar Hirdman. I hemmet fanns både ”Kapitalet” (den första danska upplagan samt Sändlers översättning) och skrifter av Kropotkin, Kautsky m fl. För min del blev läsningen av Arnold Ljungdals ”Marxismens världsbild” särskilt avgörande. Ljungdals förmåga att förena en ”ortodox” med en ”öppen” marxism medförde att jag aldrig upplevde marxismen som en tvångströja. Redan under mina sista år i skolan började jag dock att luta mer och mer åt leninismen inte minst genom läsningen av litteratur, som en av ortens (Avestas) kommunister lånade mig. Jag diskuterade Lenins demokratiuppfattning med min far, men vi kom aldrig överens. Men jag betraktade mig ändå inte som kommunist. Mitt stora politiska ideal var den stridbare engelske labour-mannen Aneurin Bevan (gift med Jenny Lee), som var talesman för labours vänster. Jag blev medlem i SKP först 1957 och det var faktiskt Ungern-händelserna på hösten 1956 som gav stöten. Jag stöttes kraftigt av den hets som då utvecklades mot de svenska kommunisterna och eftersom min fästnö var kommunist begärde jag solidariskt inträde i partiet.

Ett rött skynke

Mitt intresse för marxismen förstärktes knappast av miljön i Uppsala utanför Clarté, där marxismen allmänt betraktades som något ganska skumt och förlegat. Vid denna tid – då det kalla kriget var som kallast – firade Tingstens-liberalismen sina största triumfer bland Uppsalas intellektuella och Karl Popper var filosofen på modet. Det har alltid förvånat mig hur Poppers ganska erbarmliga Marx-kritik kunde vara så populär men det berodde väl då som nu på ren okunnighet. Även socialdemokraterna var på den tiden ganska anti-kommunistiska, inte minst i Laboremus, där Herbert Söderström, Kjell-Olof Feldt, Bo Södersten och Nils Elvander tillhörde de mer kända. Min yngsta syster, som var med i Clarté, var förlovad med en laboremit, som sedan blev riksdagsman. En kväll ringdes han upp av Elvander och Söderström, som ifrågasatte det lämpliga i att han var förlovad med en kommunist! För Södersten var marxismen ett rött skynke.

Maurice Dobb

Ganska tidigt kom jag i kontakt med den engelske marxistiske ekonomen och ekonomhistorikern Maurice Dobbs författarskap. Dobb hade faktiskt varit på besök i Sverige på 30-talet (bla hos Lundaclartéisterna) och hans lilla skrift om klassisk och nyklassisk ekonomisk teori, "An introduction to economics" (utgiven av Victor Gollancz 1932) hade översatts av Leif Björk och publicerats på Tidens förlag 1939 under titeln "Klassisk och modern ekonomilära". Dobb som varit en av Alfred Marshalls älsklingselever publicerade 1946 sin banbrytande skrift "Studies in the development of capitalism" (sedan flera år översatt också till svenska) och av någon anledning hade ett exemplar hamnat på Lundequistiska Bokhandeln i Uppsala, där jag satt och smygläste den innan jag fick råd att köpa den. Dobbs skrift, som gav upphov till en stor internationell debatt, gav en djupgående orientering i både marxistisk ekonomisk teori och ekonomisk historia och den blev för mig startpunkten för ganska omfattande studier i marxismens ekonomiska teori, som inbegrep allt vad Dobb skrivit liksom Paul Sweezys klassiker "Theory of capitalist development". Den internationella marxistiska diskussionen kunde jag följa i "Marxism Today", "Science & Society", "La Pensee" och "La Nouvelle Critique". När jag tänker tillbaka på denna tid är det slående att det inte fanns någonting i den dåtida universitetsmiljön som stimulerade till studier i marxism. När jag erbjöd mig att inleda en diskussion om den materialistiska hitorieuppfattningen på den vidsynte Karl-Gustaf Hildebrands seminarium i ekonomisk historia betraktades jag nog av de flesta som lite konstig. Jag upplevde mig snarast som ett slags långdistansstuderande till Trinity College i Cambridge, där Dobb verkade. Ganska snart tog jag också upp en brevkontakt med Dobb (och Ronald Meek), som varade i många år. Jag minns fortfarande med rörelse de brev Dobb skrev – ibland hela vetenskapliga uppsatser – med fin och tydlig piktur och ibland inlagda i begagnade kuvert, som vänts ut och in för återanvändning.

Paul Sweezy

Av än större betydelse blev kontakten med Paul Sweezy, som 1949 startat tidskriften "Monthly Review" (kraftigt uppbackad av bl a Albert Einstein), som blev en oberoende och skapande marxistisk tidskrift med stor genomslagskraft, inte minst i Tredje Världen. Sweezy samarbetade nära med Paul Baran och Baran publicerade 1957 ett betydelsefullt arbete, "The Political Economy of growth". Som blev utgångspunkten för teorin om underutvecklingen. Jag skaffade omedelbart ett exemplar och recenserade boken i Clarté, som jag blivit redaktör för 1957 efter John Takmans avgång. Sweezy gav också stort utrymme för den diskussion som började i och med att Sovjetunionens och Kinas kommunistiska parti drev isär efter SUKP:s 20:e partikongress 1956 och jag tilltalades starkt av de kinesiska kommunisternas ståndpunkter. Det blev återigen tidskriften Clarté som först speglade denna diskussion,

närmare bestämt i form av en polemik mellan Ingemar Andersson – journalist på Ny Dag – och mig. Därvid var argumentationen i *Monthly Review* inspirerande för mig.

Resa till Kina

Men jag hade också kommit i närkontakt med de kinesiska ståndpunkterna. Av största betydelse för mig var den resa jag gjorde till Kina i april 1960. SKP:s ungdomsförbund Demokratisk Ungdom (DU) hade fått en inbjudan från All-China Youth Federation att sända en delegation till Kina och på Kungsgatan 84 tyckte man att Clarté borde vara representerat. Jag fick följa med, formellt som tolk. Delegationen leddes av Rolf Utberg (numera socialdemokrat och anställd av Handikapp-förbundet) och i den ingick också Rolf Hagel (numera APK:s ordförande) och en ung-kommunist från Linköping, en glad lax vid namn Tychosson.

Vi anträdde färden i en mycket dramatisk atmosfär. Chrusjtjov hade just lämnat Paris-konferensen och det hade väckt stor uppmärksamhet. Anledningen var incidenten med det amerikanska U-2-planet som skjutits ned över sovjetiskt territorium. Av någon anledning som jag inte känner till skulle vi först ha samtal i Moskva med Komsomol-representanter innan vi fortsatte till Kina. De ville väl kolla in var vi stod någonstans, eftersom spänningen mellan Sovjet och Kina redan var ganska stor och skulle nå brytningspunkten på sommaren 1960, då de sovjetiska experterna drogs tillbaka.

Resan i Kina blev en omvälvande händelse för mig. Just när vi kom publicerade KKP en skrift om leninismen, som i sak innebar en ganska skarp vidräkning med Chrusjtjovs idéer om fredlig samexistens och fredlig utveckling till socialismen och vi erbjöds exemplar att läsa. Jag studerade skriften mycket noggrant på de långa tågresorna och blev därigenom väl insatt i de kinesiska ståndpunkterna. Jag blev själv entusiastmerad av den entusiasm som de kinesiska kommunister, som vi kom i kontakt med, utstrålade. Men samtidigt kände jag mig ganska kluven. Ledarna för All-kinesiska ungdomsfederationen uppträdde närmast som kejsare, med stor pondus och med en omgivning av uppvaktande undersåtar. Jag uppfattade dem – liksom Komsomol-representanterna i Moskva – som fullfjädrade byråkrater. (Senare fick jag höra att just Allkinesiska ungdomsfederationen varit ett fäste för partibyråkratin kring Liu Shaochi och det förvånade mig inte det minsta.)

En episod från resan berörde mig mycket obehagligt. När delegationen rörde sig bland folk på gatan viftade man undan nyfikna ungefär som man schasar iväg kattor. Vid ett tillfälle besökte vi ett buddist-tempel vid kejsarnas sommarresidens i Hang-chow. En buddist-munk stod på respektfullt avstånd och tittade på oss. Men en av delegationens värdar gick fram till munken och schasade iväg honom som ett skabbigt djur. Det gjorde ett mycket obehagligt intryck på mig. Jag reagerade starkt mot alla stora vita statyer av Mao Tsetung och frågade vid ett tillfälle en tolk om det var Kinas nya Budda. Tolkens ögon vidgades och fnissande och uttryck av förfäran speglades omväxlande i hennes ansikte. Jag insåg att trots all befrielse från det gamla så satt den gamla auktoritetstron fortfarande kvar.

De kinesiska ståndpunkterna

När jag kom hem från resan till Kina upplevde jag mig som en missionär för KKP:s ståndpunkter och lyckades också placera några artiklar i Ny Dag. Ny Dag som vid denna tid redigerades av C. H. Hermansson intog en mycket försiktig hållning och balanserade mellan SUKP och KKP med viss slagsida åt det förra hållet. Bl a vägrade C. H. Hermansson ta in en artikel om den indisk-kinesiska gränskonflikten. Jag upplevde detta som ett ställningstagande för ryssarna, som ju backade upp Indien, trots att det fanns åtskilliga belägg för att största skulden låg på den indiska parten. Det fina i de idéer som de kinesiska kommunisterna förde fram var för mig det starkt demokratiska budskapet och Mao Tsetungs teorier om att ena de många och isolera de få. Det fanns också en vitalitet i de kinesiska kommunisternas marxism

som för mig var mycket tilltalande och som stod i skarp kontrast till den träaktiga sk marxism som Sovjetunionen stod för. Jag hade då vid flera tillfällen översatt artiklar för ”Internationell Revy”, som utgavs som gemensamt organ för de östeuropeiska partierna jämte allierade partier i Väst, och jag var rena pinan att syssla med dessa översättningar. Ofta kunde man koncentrera innehållet med 50-80 procent utan att förlora något väsentligt. Först senare förstod jag varför dessa utläggningar var så förtvivlat långdragna – de betalades efter längd.

Inom SKP möttes de kinesiska ståndpunkterna med stor misstänksamhet från partiledningen, som med Hilding Hagberg i spetsen solidariserade sig med SUKP till 101 procent. Den ende avvikaren var väl Nils Holmberg. Men han hade lämnat partiledningen och var översättare av bildtidningen Kina i Peking. Jag mötte honom första gången just i Peking i april 1960 och det blev ett möte som fick stor betydelse för min politiska utveckling, liksom för hela den utveckling som ledde fram till KFML:s bildande. Holmberg var en frisk fläkt och kunde trots sin ålder vara mycket entusiasmerande. Vi återknöt kontakten så snart han återkommit till Sverige.

Socialistiskt vänsterparti?

Det var däremot svårare att finna ut vad C. H. Hermansson stod för. När jag kom i kontakt med partihögkvarteret på Kungsgatan 84 i slutet av 50-talet var SKP närmast en politisk fossil och jag tyckte det bokstavligen luktade mögel i partilokalerna. En av de få levande människorna av den äldre generationen var Ny Dags chefredaktör Gustav Johansson (signaturen ”Hjorvard”) men han hade ju sin storhetstid bakom sig och var väl aldrig så djupt intresserad av ideologiska frågor. Partimaskinen styrdes av partisekreteraren Erik Karlsson, som skolats i den sovjetiska partitraditionen. Han var nog en vänlig och klok karl. Men allt ideologiskt han rörde vid visnade och dog. Längst uppe på vinden på 84:an satt Knut Bäckström, som under Lysenko-debatten i ”Vår Tid” hade tillrättaviserat upproriska svenska kommunistiska biologer och undervisat dem i partidoktrinen på det biologiska området. Vid ett tillfälle, då Jan Stenkvist, Kristina Bohman och jag uttryckt kätterska åsikter i Ny Dag, besökte vi Knut Bäckström, som var debattredaktör. Han tittade länge på oss över glasögonen och frågade till slut: ”Stenkvist – har inte han proletärt ursprung?” (Jan Stenkvists far var nämligen stenarbetare i Norrköping och hängiven kommunist.)

Jag hade intrycket att C. H. Hermansson manövrerade mellan olika grupperingar. När jag först träffade honom efter 20:e partikongressen i Sovjetunionen 1956 verkade han ganska desillusionerad, nästan lite cynisk. Jag antar att atmosfären på Kungsgatan 84 bidrog till det. Han ville komma loss från beroendet av ryssarna. ”Vet du hur svenska folket ser oss kommunister?”, frågade han en gång i Uppsala. ”Jo, som klädda i byxor med vida ben.” Hans idéer gick ganska tidigt ut på att framtiden låg hos något slags vänster-socialistisk parti-bildning.

Vid den tiden fanns sådana stämningar inom SKP, stimulerade av Axel Larsens nybildade Socialistisk Folkparti i Danmark och även clartéister som Bo Hammar m fl var berörda. Inom Demokratisk Ungdom fanns en mer obestämd opposition med bl a Kjell E. Johansson, Lars Werner och Sture Ring som lutade åt det vänstersocialistiska hållet. Vid ett tillfälle träffades vi några stycken – bl a Hermansson och Werner – på ett kafé på Vasagatan och diskuterade den politiska framtiden. Hermansson tog då en vit servett och ritade två cirklar på den. Den ena cirkeln föreställde socialdemokratin – den var stor. Den andra cirkeln, som var ganska liten, föreställde SKP. Hermansson drog en ny cirkel som förenade den lilla cirkeln och vänstra delen av den stora cirkeln. Det var det man skulle sträva efter. Jag tror han ända sen dess följt den linjen. Bl a ville han uppenbarligen att SKP skulle döpas till enbart ”Vänsterpartiet” på kongressen 1967. Nu blev det en kompromiss – ”Vänsterpartiet kommunisterna”. Däremot var Hermansson aldrig särskilt förtjust i de kinesiska ståndpunkterna. Jag antar han

upplevde dem som ett *da capo* på den utveckling de ryska kommunisterna en gång genomgått. Han hade förmodligen alldeles rätt. Däremot gick det sämre med planerna på ett socialistiskt vänsterparti i Sverige. Det fanns för svag bas både bland kommunisterna och – framför allt – bland socialdemokrater. Den ende entusiasterna bland kommunisterna var väl Sven Landin men han gick ju så småningom till socialdemokratin. Den ende socialdemokraten som var engagerad på något sätt var väl Frank Fridh i Falun.

Partiskola i Östtyskland

Jag minns en annan episod vid denna tid, som fick mig att bli alltmer skeptisk till den sovjetiska kommunismen. I början av 1960-talet hade SKP en partiskola i Bad Doberan i Östtyskland nära Greifswald, som ställdes till det svenska partiets förfogande. Där föreläste svenska kommunister för partimedlemmar från Sverige. Jag engagerades – jag tror det var sommaren 1962 – för att föreläsa om de underutvecklade länderna. (Föreläsningarna blev sen en liten bok med titeln "Från kolonialism till socialism" och gavs ut av Clarté.)

En kväll åkte vi in till Greifswald för att gå på bio. Jag försökte slå mig i slang med en äldre dam, som tog upp biljetterna. Jag frågade henne – naiv som jag var – hur det var att leva i det socialistiska DDR. Hon knep ihop mun och såg ganska störd ut. Därefter förklarade hon. "Det kan jag inte säga". Jag blev djupt skakad. Här stod en gammal kvinna, och vågade inte ge uttryck för sina åsikter. Om det var socialism så ville jag inte vara med om den socialismen, tänkte jag. Sådana episoder upplevde jag också vid andra tillfällen i Osttyskland. En gång frågade jag en kypare om vad han tyckte om Ulbricht, varvid jag pekade på det obligatoriska Ulbricht-porträttet i restaurangen. Han svarade: "Om han – Ulbricht – visade sig här är jag rädd att han skulle bli skjuten."

Vid ett annat tillfälle deltog jag som vittne vid en tentamen i marxism-leninism vid universitetet i Greifswald. Tentator var efter vad jag minns rektorn själv. In kom en förskrämd student. Han fick frågan: "Vilken part är den viktigaste i alliansen mellan arbetare-bönder i DDR?" Det rätta svaret var naturligtvis "Arbetarna". Men Greifswald ligger i ett typiskt jordbruksdistrikt och det var kanske inte så lätt att veta. Studenten omväxlande öppnade och slöt munnen som en fisk men vågade inte riktigt. Så tog han mod till sig och formade läpparna till något som skulle ha kunnat bli "Bönderna". Men han kom aldrig så långt. Rektorn rynkade strängt på ögonbrynen. Signalen uppfattades och snabbt svarade studenten "Arbetarna!" Det var marxism det...

Opinionsspridare

Den puff jag fått genom Kina-resan 1960 förstärktes efter hemkomsten. En person som fick den allra största betydelse för min politiska utveckling var en entusiastisk ung kommunist vid kinesiska ambassaden i Stockholm vid namn Hu Hung-fang, Vid ett återbesök i Kina 1974 träffade jag honom igen och han arbetade då inom UD:s USA-avdelning i Peking. Han var fortfarande samma entusiasmerande människa. Kontakten började med att han besökte mig några gånger i mitt hem i Uppsala och diskuterade politik. Sedan bjöd han mig några gånger till ambassaden. Denne Hu Hung-fang har haft den största betydelse som opinionsspridare för de unga kommunisterna som bildade KFML, inte minst för dem som arbetade i DFFG. Han var en strålande politisk begåvning och en född propagandist. Han övertygade mig helt om att det var KKP som hade rätt i konflikten med SUKP. Jag minns fortfarande hur diskussionerna ofta slutade med att jag satt inklämd i ett soffhörn med Hu Hung-fang nästan i knät, ivrigt gestikulerande och med nästan lysande ögon. Han berättade från sin rika erfarenhet som internationell diplomat, bl a vid Genèveförhandlingarna 1954 om Vietnam. Han hävdade, att det hade varit hård strid mellan ryssar och kineser och att ryssarna snabbt var beredda att dela landet. Kineserna ville inte gå med på denna kompromiss utan ville att de segerrika striderna

från Dien Bien Phu skulle avslutas med erövring av, hela Vietnam Kineserna förutspådde att en delning bara skulle leda till ett nytt krig förr eller senare och på den punkten fick de rätt. Han var heller ingen beundrare av vietnameserna, som vacklade mellan de kinesiska och de sovjetiska råden. Med lätt gnällande, ironisk röst och med huvudet på sned härmade han vietnameserna: "The Soviet comrades are good and the Chinese comrades are also good." Det kändes naturligtvis lite betydelsefullt att på detta sätt bli invigd i den internationella storpolitikens inre sfärer. Innan ambassaden brände de stenografiska protokollen från överläggningarna mellan SUKP och KKP vid det långa mötet i Moskva, där stridsfrågorna mellan de två partierna diskuterades under ledning av Suslov från den sovjetiska sidan och Teng Hsiao-ping från den kinesiska, erbjöds jag att läsa dem. Det var en ytterst spännande läsning som gav många inblickar i de kinesisk-sovjetiska motsättningarna som aldrig nådde offentligheten. (På samma sätt lät KKP den svenska delegationen till Kina 1974 läsa hela utredningen om Lin Piao-affären.)

Men det fanns också inslag i Hu Hung-fangs förkunnelse som gjorde mig betänksam. Jag antar att han uttryckte en parti-officiell ståndpunkt när han kritiserade Stalin för att inte ha erövrat hela Västeuropa 1945 utan stannat vid Elbe. Enligt Hu Hung-fang borde Stalin ha tagit hela Västeuropa i en kniptångsrörelse riktad mot Spanien i söder och mot norra Europa. Huruvida också Skandinavien borde ha inkluderats kan jag inte erinra mig. Hu Hung-fang ansåg tydligen att Sovjetunionen då var så starkt militärt att det skulle ha kunnat ta en ny storkonflikt med USA. Det var säkert en alldeles felaktig bedömning. (Det är inte det enda exemplet på hur kineser kan bedöma europeisk politik med utgångspunkt från jordgloben och utan kunskap om europeiska traditioner. Det är förmodligen därför som kineserna tror sig kunna förespråka ett nationellt enat Västeuropa som en realistisk lösning. Teng Hsiao-ping har ju rentav sagt att Västeuropa behöver en ny Shi Huang Ti, Han-dynastins grundare och byggaren av den kinesiska muren!)

"Marxistiskt Forum"

När Nils Holmberg kommit tillbaka från Kina tog han mer målmedvetet upp sin opposition mot SKP och revisionismen och fick hjälp av en annan göteborgsveteran, Knut Senander. Han stimulerade också mig till att skriva artiklar i Ny Dag och när motståndet från SKP-ledningen hårdnade – de var ju klämda av ryssarna – började vi lägga refuserade bidrag på hög. Det var så tidskriften "Marxistiskt Forum" startade 1965. Den stencilerades i Göteborg och hade Nils Holmberg som förste redaktör. Men efter en tid bad Holmberg oss Uppsala-clartéister att ta över tidskriften och den flyttades till Uppsala med mig som redaktör och Per-Anders Hörling som redaktionssekreterare. Vi stencilerade den i en källare i Uppsala som ställdes till förfogande av en partilös sympatisör som hade en oljeinstallationsfirma, Henning Andersson, med ett förflutet inom SKP. I "Marxistiskt Forum" publicerade vi teoretiska artiklar och annat material som skulle tjäna som ett slags ideologisk samlingspunkt för den marxist-leninistiska oppositionen. Bl a fick vår teoretiska analys av kriget i Vietnam stor betydelse för KFML:s ledning av Vietnamrörelsen i Sverige. Snart bildades också Marxistiska Sällskap i Stockholm och Göteborg som organisatorisk bas. Parallellt därmed utvecklades Clarté i marxist-leninistisk riktning och hela Clartéförbundet antog så småningom ett marxist-leninistiskt program. Någon större praktisk verksamhet utvecklade vi dock inte. Den stod FNL-grupperna för.

KFML bildas

Trots vår opposition fördrogs vi samtidigt inom SKP, där jag en tid var ordförande i Uppsala läns partidistrikt. Jag hade t o m valts in i den programkommission som lade fram det nya programmet till SKP:s kongress 1967, då SKP antog namnet VPK. Jag hade utarbetat en egen reservation. Men den diskuterades aldrig på kongressen. I Uppsala hade nog många velat välja mig till delegat på SKP-kongressen. Men tydligen under påtryckningar från Kungsgatan 84

valdes jag inte. Det underlättades väl av att jag just då vistades i Västtyskland, där jag bedrev forskning för min avhandling om Eduard Bernstein. Fram emot 1967 hårdnade attityden mot oss "kineser" i SKP och det förekom att vi inte fick yttra oss på partimöten utan bryskt klubbades ned.

Jag var emellertid närvarande på SKP-kongressen 1967 som åhörare och där utbröt bl a en diskussion om huruvida jag skulle få yttra mig. Jörn Svensson argumenterade engagerat för att jag skulle få den rätten. Men kongressen avsåg förslaget. Parallellt med denna kongress samlades oppositionen och diskuterade vad som skulle göras, om det nya programmet antogs och partiet bytte namn till VPK. När väl beslutet på kongressen var fattat beslöt vi att inkalla till en konferens vid midsommartiden 1967, där KFML bildades. KFML bildades av några medlemmar i SKP/VPK, några medlemmar i SKA (Set Perssons organisation) och mest clartéister. KFML inleds från början egentligen en organisation bestående av marxistiska intellektuella och ändrade egentligen aldrig sin grundläggande karaktär. De arbetare vi fick med var några veteraner men mest politiska kufar.

Avslutningsvis vill jag framhålla den avgörande betydelse Nils Holmberg hade för KFML:s bildande. Det var Holmberg som var den drivande kraften och den som puffade på oss, ibland något klenrogn intellektuella. Om inte han hade varit betvivlar jag att KFML någonsin bildats.

Bo Gustafsson